

บทที่ 2

ทฤษฎีแนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาครั้งนี้ จะเป็นการวิเคราะห์ถึงปัจจัยและเงื่อนไขที่นำไปสู่ความสำเร็จในการจัดการหนี้สิน โดยใช้กลุ่มกองทุนในชุมชนของเกษตรกรกลุ่มปลูกผักแบบเข้ม อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

2.1 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

2.1.1 แนวคิดของเศรษฐกิจพอเพียง

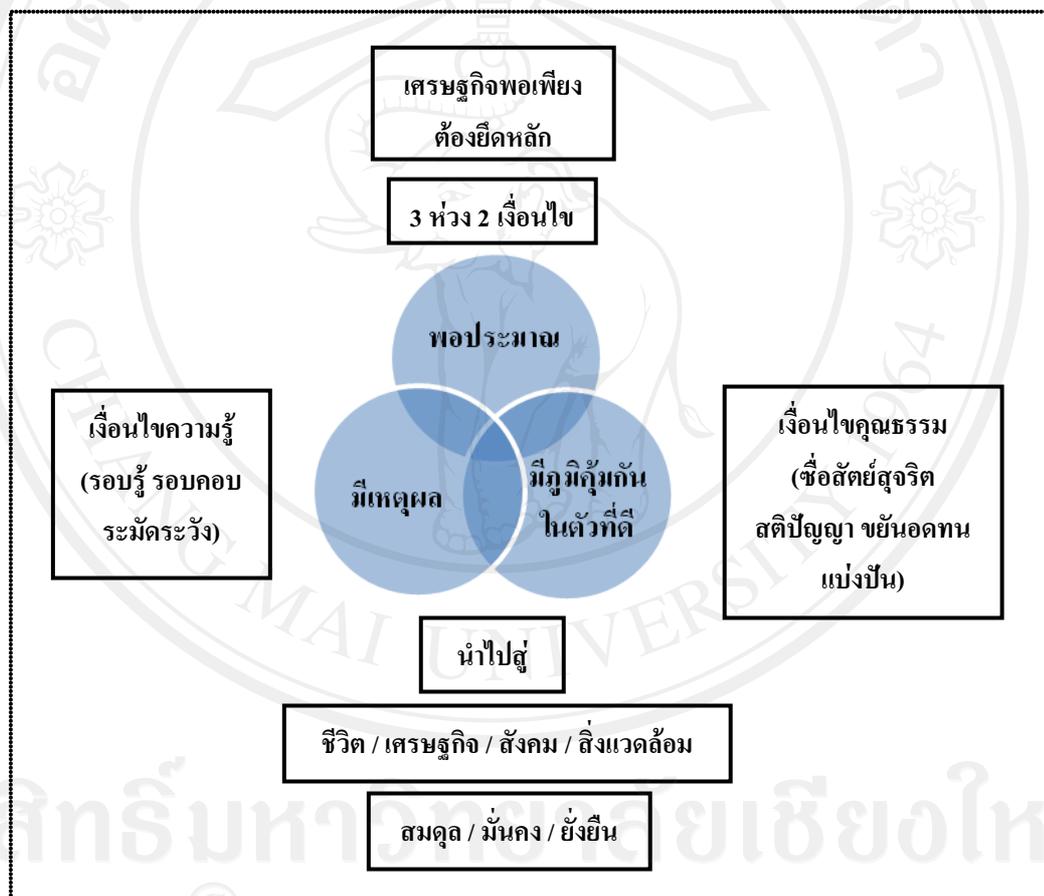
1) ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชนจนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบคุ้มกันในตัวที่ดี พอสมควรต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอก ทั้งนี้ จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องมีการเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับให้มีจิตสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ทั้งทางด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

“เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำริชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรไทยมาโดยตลอดนานกว่า 30 ปี ตั้งแต่ก่อนเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ และเมื่อภายหลังได้ทรงเน้นย้ำแนวทางการแก้ไขเพื่อให้รอดพ้น และสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ และความเปลี่ยนแปลงต่างๆ โดยแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) ยังคงอัญเชิญมาเป็นแนวปฏิบัติในการพัฒนาและบริหารประเทศ (กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย, 2550)

“เศรษฐกิจพอเพียง” คือการดำรงชีวิตที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลางไม่มากเกินไป หรือน้อยเกินไป นั่นคือ ความพอดี ทำทุกอย่างไม่พลาดเป้าหมาย ประสิทธิภาพสูงสุดไม่ขาดไม่ เกินลงตัวพอดี มีความปลอดภัยให้ประโยชน์สูงสุด มีความสุข วิชาการเติบโต พัฒนาการดีขึ้น ก้าวหน้าอย่างยั่งยืน

วิธีการการเดินสายกลาง ต้องยึดหลัก 3 ห่วง 2 เงื่อนไข ซึ่งเป็นภารกิจที่ประณีต ละเอียด อ่อน ต้องใช้สติปัญญาที่แจ่มใส ตามหลักพระพุทธธรรม คือต้องมีศีลธรรม สมานธิ ปัญญา จึงจะเกิด ทางแห่งอุเบกขา คือสายกลาง

“เศรษฐกิจพอเพียง” ต้องคำนึง 3 องค์ประกอบ ได้แก่ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี และ 3 องค์ประกอบต้องกำกับ โดย 2 เงื่อนไข คือความรู้ และคุณธรรม

ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่มากเกินไปและไม่น้อยเกินไป โดยไม่ เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ แนวคิดของ ความพอประมาณว่า ระดับใด ขนาดใดจึงจะพอดี การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต้องอาศัย 2 เงื่อนไข คืออาศัยทั้งความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน

ความรู้ คือ ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกันเพื่อประกอบการวางแผนและความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

คุณธรรม คือ ความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต และมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับขนาดที่เหมาะสมนั้นต้องบริหารโดยหลักวิชาเป็นขั้นเป็นตอน พิจารณาเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องรอบด้านอย่างรอบคอบโดยใช้ความรู้ ข้อมูล สัจจะระหัด วิเคราะห์อย่างถ่องแท้ทั้งทางโลกและทางธรรม เพื่อใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า ทั้งของตนเองและสังคม

การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเอง หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล เรื่องของความไม่ประมาท ซึ่งหลักค่านิยมความเสียเป็นหลักประกันว่าทำแล้วจะยั่งยืน มั่นคง ไม่ล้มลุกคลุกคลาน ใช้ทั้งความรู้และคุณธรรม เป็นการบริหารเพราะ กรณีที่เกิดเหตุคาดไม่ถึง จุดหนึ่งของการพลิกผัน ถ้ามีสติ กำกับด้วยความรู้ คุณธรรม ความรอบคอบ ระมัดระวัง เข้มแข็ง หนักแน่น นำทางก็สามารถพลิกวิกฤตให้เป็น โอกาสได้ในที่สุด

ประการที่สำคัญของเศรษฐกิจพอเพียง

- **พอมีพอกิน** ปลูกพืชสวนครัวไว้กินเองบ้าง ปลูกไม้ผลไว้หลังบ้าน 2-3 ต้น พอที่จะมีไว้กินเองในครัวเรือน เหลือจึงขายไป
- **พออยู่พอใช้** ทำให้บ้านน่าอยู่ ปราศจากเคมี กลิ่นเหม็น ใช้แต่ของที่ เป็นธรรมชาติ รายจ่ายลดลง สุขภาพจะดีขึ้น
- **พอกพอใจ** เราต้องรู้จักพอ รู้จักประมาณตน ไม่ใคร่อยากมีเช่นผู้อื่น เพราะเราจะหลงคิดกับวัตถุ ปัญญาจะไม่เกิด

“ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” คือ การมุ่งสร้างความสมดุลเพื่อความยั่งยืน เน้นการพัฒนาทุกด้านอย่างสัมพันธ์ทางด้านสังคม Corporate Social Responsibility ทางด้านเทคโนโลยีที่เหมาะสม อนุรักษ์ธรรมชาติสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน

การนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ โดยพื้นฐาน คือ การพึ่งตนเองเป็นหลักโดยทำอย่างเป็นขั้นเป็นตอน รอบคอบ ระมัดระวัง พิจารณาถึงความพอดี พอเหมาะ พอควร การสร้างสามัคคีให้เกิดขึ้นบนพื้นฐานของความสมดุลในแต่ละระดับ ครอบคลุมทั้งด้านจิตใจ สังคม เทคโนโลยี ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมทั้งเศรษฐกิจ

2) เศรษฐกิจพอเพียงและแนวทางปฏิบัติของทฤษฎีใหม่

เศรษฐกิจพอเพียงและแนวทางปฏิบัติของทฤษฎีใหม่ เป็นแนวทางการพัฒนาที่นำไปสู่ความสามารถในการพึ่งตนเองในระดับต่าง ๆ อย่างเป็นขั้นตอน โดยลดความเสี่ยงเกี่ยวกับความผันแปรของธรรมชาติหรือการเปลี่ยนแปลงจากปัจจัยต่าง ๆ โดยอาศัยความพอประมาณและความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี มีความรู้ ความเพียรและความอดทน สติและปัญญา การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และความสามัคคี เศรษฐกิจพอเพียงนี้มีความหมายกว้างกว่าทฤษฎีใหม่ โดยที่เศรษฐกิจพอเพียงเป็นกรอบแนวคิดที่ชี้ออกหลักการ และแนวทางปฏิบัติของทฤษฎีใหม่ในขณะที่แนวพระราชดำริเกี่ยวกับทฤษฎีใหม่เป็นแนวทางการพัฒนาภาคเกษตรอย่างเป็นขั้นตอน เป็นตัวอย่างการใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงในทางปฏิบัติ ที่เป็นรูปธรรมเฉพาะในพื้นที่ที่เหมาะสม

“เกษตรทฤษฎีใหม่” ตามแนวพระราชดำริเปรียบเทียบกับหลักเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งมีอยู่ 2 แบบ คือ แบบพื้นฐานกับแบบก้าวหน้า ได้ดังนี้

ความพอเพียงระดับบุคคลและครอบครัวโดยเฉพาะเกษตรกร เป็นเศรษฐกิจพอเพียงแบบพื้นฐานเทียบได้กับทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 1 ที่มุ่งแก้ปัญหาของเกษตรกรที่อยู่ห่างไกลแหล่งน้ำ ต้องพึ่งน้ำฝนและประสบความเสี่ยงจากการที่น้ำไม่พอเพียง แม้กระทั่งสำหรับการปลูกข้าวเพื่อบริโภค และมีข้อสมมติว่า มีที่ดินพอเพียงในการขุดบ่อเพื่อแก้ปัญหาในเรื่องดังกล่าวจากการแก้ปัญหาความเสี่ยงเรื่องน้ำ จะทำให้เกษตรกรสามารถมีข้าวเพื่อการบริโภคยังชีพในระดับหนึ่งได้ และใช้ที่ดินส่วนอื่น ๆ สนองความต้องการพื้นฐานของครอบครัว รวมทั้งขายในส่วนที่เหลือเพื่อมีรายได้ที่จะใช้เป็นค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ที่ไม่สามารถผลิตเองได้ ทั้งหมดนี้เป็นการสร้างภูมิคุ้มกันในตัวให้เกิดขึ้นในระดับครอบครัว

อย่างไรก็ตามแม้กระทั่งในทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 1 เกษตรกรจำเป็นต้องได้รับความช่วยเหลือจากชุมชน ราชการ มูลนิธิ และภาคเอกชน ตามความเหมาะสม

ความพอเพียงในระดับชุมชนและระดับองค์กรเป็นเศรษฐกิจพอเพียงแบบก้าวหน้า ซึ่งครอบคลุมทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 2 เป็นเรื่องของการสนับสนุนให้เกษตรกรรวมพลังกันในรูปกลุ่มหรือสหกรณ์ หรือการที่ธุรกิจต่าง ๆ รวมตัวกันในลักษณะเครือข่ายวิสาหกิจ กล่าวคือ เมื่อสมาชิกในแต่ละครอบครัวหรือองค์กรต่าง ๆ มีความพอเพียงขั้นพื้นฐานเป็นเบื้องต้นแล้วก็จะรวมกลุ่มกันเพื่อร่วมมือกันสร้างประโยชน์ให้แก่กลุ่มและส่วนรวม บนพื้นฐานของการไม่เบียดเบียนกัน การแบ่งปันช่วยเหลือซึ่งกันและกันตามกำลังและความสามารถของตนซึ่งจะสามารถทำให้ ชุมชนโดยรวมหรือเครือข่ายวิสาหกิจนั้น ๆ เกิดความพอเพียงในวิถีปฏิบัติอย่างแท้จริง

ความพอเพียงในระดับประเทศ เป็นเศรษฐกิจพอเพียงแบบก้าวหน้า ซึ่งครอบคลุม ทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 3 ซึ่งส่งเสริมให้ชุมชนหรือเครือข่ายวิสาหกิจสร้างความร่วมมือกับองค์กรอื่น ๆ ใน ประเทศ เช่น บริษัทขนาดใหญ่ ธนาคาร สถาบันวิจัย เป็นต้น การสร้างเครือข่ายความร่วมมือในลักษณะเช่นนี้จะประ โยชน์ในการสืบทอดภูมิ ปัญญา แลกเปลี่ยนความรู้ เทคโนโลยี และบทเรียนจากการพัฒนา หรือร่วมมือกันพัฒนา ตาม แนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ทำให้ประเทศอันเป็นสังคมใหญ่อันประกอบด้วยชุมชน องค์กรและ ธุรกิจต่าง ๆ ที่ดำเนินชีวิตอย่างพอเพียงกลายเป็นเครือข่ายชุมชนพอเพียงที่เชื่อมโยงกันด้วยหลัก ไม่ เบียดเบียน แบ่งปัน และช่วยเหลือซึ่งกันและกันได้ ในที่สุด

“**เกษตรทฤษฎีใหม่**” แนวทางการพัฒนาภาคเกษตรอย่างเป็นขั้นตอนเป็นตัวอย่างของการ ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียง มี 3 ขั้นตอน คือ

เกษตรทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 1 ขั้นพึ่งตนเอง (Self Sufficient Economy) เป็นเศรษฐกิจพอเพียง แบบพื้นฐาน การพึ่งพาตนเองเป็นหลัก “นั่นคือ ผลิตอาหารบริโภคเอง เหลือขาย ทำให้อิ่ม ไม่คิด หนี้ มีเงินออม”

เกษตรทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 2 ขั้นพึ่งพึ่งกัน (Co-operative Economy) เป็นเศรษฐกิจพอเพียง แบบก้าวหน้าการพึ่งพึ่งกัน (Co-operative Economy) การผลิตเพื่อพัฒนาปริมาณและคุณภาพ ความ พอเพียงในกลุ่มองค์กรและชุมชน “นั่นคือ การรวมตัวเป็นองค์กรทำเศรษฐกิจชุมชนรูปแบบต่างๆ เช่น เกษตรหัตถกรรมอุตสาหกรรม แปรรูปอาหาร ทำธุรกิจป้อน น้ำมัน ขายอาหาร สมุนไพร ตั้งศูนย์ เผยแพร่ แผนไทย จัดการท่องเที่ยวชุมชน กองทุนหรือธนาคารหมู่บ้าน”

เกษตรทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 3 ขั้นพึ่งพึ่งอิงกัน (Trade Economy) เป็นเศรษฐกิจพอเพียงแบบ ก้าวหน้าการพึ่งพา พึ่งพึ่งอิงกัน (Trade Economy) การร่วมมือกับองค์กรภายนอก เหนือระดับความ พอเพียงของท้องถิ่น “นั่นคือ การเชื่อมโยงกับบริษัททำธุรกิจขนาดใหญ่และการส่งออก”

สรุปเกษตรทฤษฎีใหม่ มี 3 ขั้นตอน

ขั้นตอนที่ 1 สาธิตพัฒนาผลิตภัณฑ์

ขั้นตอนที่ 2 ชุมชนเครือข่ายพอเพียง

ขั้นตอนที่ 3 ครอบครัวยุติธรรมและพอเพียง

2.1.2 แนวคิดการกระจายรายได้

แนวคิดการกระจายรายได้ เกิดจากการศึกษาปัญหาพื้นฐานของวิชาเศรษฐศาสตร์ คือ วิชา เศรษฐศาสตร์จะศึกษาถึงปัญหาในการใช้ทรัพยากรที่อยู่อย่างจำกัดนั้นไปทำอะไร (What) อย่างไร (How) และเพื่อใคร (For Whom) จึงจะทำให้เกิดประโยชน์อย่างสูงสุด ดังนั้นการศึกษาเรื่องการ

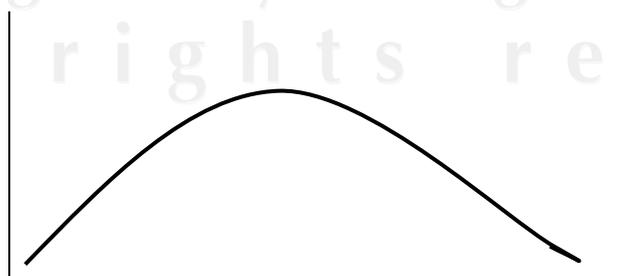
กระจายรายได้ที่มีความสำคัญอย่างมาก เพราะการที่ประเทศหนึ่งที่มีความเจริญเติบโตรวดเร็วของรายได้รวม (Aggregate Income) ซึ่งเกิดจากการขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว จะมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของสังคมในทุกๆ ด้าน ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง โดยเฉพาะโครงสร้างของสังคมที่เกี่ยวกับทางด้านประชากร ในแง่ของความเท่าเทียมกันของรายได้ การเปลี่ยนแปลงด้านอาชีพ และสภาพการทำงาน ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจนั้น จะมีผลกระทบต่อการกระจายรายได้เป็นอย่างมาก และในทำนองเดียวกัน การกระจายรายได้ก็จะมีผลกระทบต่อขยายตัวทางเศรษฐกิจ โดยการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของสังคม และผลตอบแทนต่างๆ ตลอดจนการแสวงหาโอกาสทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม

การศึกษาการกระจายรายได้ ในยุคเริ่มแรกนั้นจะเป็นการศึกษาการกระจายรายได้ในกลุ่มของปัจจัยการผลิต คือการศึกษาว่ารายได้เป็นปัจจัยการผลิตต่างๆ ที่ถูกกำหนดขึ้นมาได้อย่างไร เช่น ค่าจ้างแรงงาน ค่าเช่าที่ดิน อัตราดอกเบี้ย เป็นต้น ต่อมาได้มีการศึกษาการกระจายรายได้ระหว่างบุคคล หรือการกระจายรายได้ตามขนาดชั้นของผู้มีรายได้ โดยวิธีนี้จะให้ความสำคัญกับรายได้ส่วนบุคคล หรือรายได้ของครัวเรือนเป็นหน่วยวัด ซึ่งจะมีประโยชน์ต่อการวางแผนนโยบายทางเศรษฐกิจมากกว่าการพิจารณาผลตอบแทนของปัจจัยในการผลิตรวม กล่าวคือ ในการพัฒนาเศรษฐกิจนั้น จะเกิดความขัดแย้งกันระหว่างความเจริญเติบโตของรายได้รวมกับความเท่าเทียมกันของรายได้ (Inequality of Income)

ไซมอน คุซเน็ตซ์ (Simon Kuznets) เป็นผู้เสนอแนวคิดนี้เป็นคนแรก โดยกล่าวว่า ในระยะแรกของการพัฒนาประเทศ ความเจริญทางเศรษฐกิจที่วัดจากอัตราการเพิ่มของรายได้ประชาชาติจะอยู่ในระดับสูง แต่การกระจายรายได้ของบุคคลในประเทศนั้นๆ จะดีขึ้นเป็นลำดับ ความสัมพันธ์ระหว่างความเจริญทางเศรษฐกิจกับการกระจายรายได้ จะมีลักษณะเป็นรูปประหม่งคว่ำ (Inverted U-shape)

ภาพที่ 2.1 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างค่าสัมประสิทธิ์จีนิกับรายได้ประชากรต่อหัว

Gini Coefficient

Income per Capita

จากรูปจะเห็นได้ว่าเมื่อมีการพัฒนาขึ้น คือรายได้ต่อบุคคลเพิ่มขึ้นจะทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำของการกระจายรายได้เพิ่มขึ้น ค่า Gini Coefficient จะเพิ่มสูงขึ้นจนถึงระดับหนึ่ง ความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้จะลดลง

ความหมายของการกระจายรายได้ ได้มีผู้ให้ความหมายไว้หลายอย่าง ซึ่งพอสรุปได้ดังนี้

1. การกระจายรายได้แบ่งตามปัจจัยการผลิตหรือหน้าที่ในการผลิต (จรินทร์ เทศวานิช , 2533) หมายถึง การที่รายได้ประชาชาติถูกแบ่งปันระหว่างเจ้าของปัจจัยการผลิตชนิดต่างๆ ในรูปของค่าจ้างเงินเดือนแรงงาน ค่าเช่าชนชั้นเจ้าของที่ดิน กำไรของชนชั้นนายทุนและผู้ประกอบการ และรายได้ในรูปของดอกเบี้ยของผู้ยืมเงินต่างๆ ในปัจจุบันการศึกษาเกี่ยวกับผลของนโยบายพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่ก่อให้เกิดการกระจายรายได้ที่เท่าเทียมในประเทศกำลังพัฒนานั้น การนำเสนอรายได้ในรูปแบบนี้ไม่ตรงกับความเป็นจริง ทั้งนี้เพราะประชากรส่วนใหญ่ในประเทศกำลังพัฒนานั้นเป็นเกษตรกรและช่างฝีมือที่ประกอบธุรกิจส่วนตัว นอกจากนี้การกระจายรายได้แบ่งตามปัจจัยการผลิตมีข้อบกพร่องคือ บุคคลบางคนอาจได้รับรายได้จากหลายทางทั้งรายได้ในรูปค่าจ้างดอกเบี้ย ค่าเช่า และกำไรพร้อมๆ กัน ซึ่งสิ่งเหล่านี้ไม่สามารถแสดงได้โดยการกระจายรายได้ในรูปแบบนี้

2. การเปรียบเทียบสัดส่วนของรายได้ครัวเรือนตามชั้นรายได้ (อรพรรณ ศรีเสาวลักษณ์ , 2543) วิธีการวัดการกระจายรายได้วิธีนี้เป็นการศึกษาที่ดูแนวโน้มการเปลี่ยนแปลง และความแตกต่างในส่วนแบ่งรายได้ทั้งหมด โดยไม่คำนึงถึงแหล่งที่มาของรายได้และสาขาการผลิต ซึ่งเป็นที่มาของรายได้ โดยแบ่งประชากรออกเป็นกลุ่ม กลุ่มละเท่าๆกัน ส่วนใหญ่จะแบ่งเป็น 5 กลุ่ม แต่ละกลุ่มมีประชากรร้อยละ 20 ของประชากรในประเทศนั้น ซึ่งจะสามารถคำนวณสัดส่วนของรายได้ครัวเรือนของแต่ละกลุ่มจะเป็นร้อยละเท่าไรเมื่อเทียบกับรายได้ทั้งหมด

ช่วงที่ 1 ช่วงรายได้ของรายได้รวมของคนกลุ่มที่ 1 จำนวน 20% ของครัวเรือนทั้งหมด (จนที่สุด)

ช่วงที่ 2 ช่วงรายได้ของรายได้รวมของคนกลุ่มที่ 2 จำนวน 20% ของครัวเรือนทั้งหมด

ช่วงที่ 3 ช่วงรายได้ของรายได้รวมของคนกลุ่มที่ 3 จำนวน 20% ของครัวเรือนทั้งหมด

ช่วงที่ 4 ช่วงรายได้ของรายได้รวมของคนกลุ่มที่ 4 จำนวน 20% ของครัวเรือนทั้งหมด

ช่วงที่ 5 ช่วงรายได้ของรายได้รวมของคนกลุ่มที่ 5 จำนวน 20% ของครัวเรือนทั้งหมด

(รวยที่สุด)

อย่างไรก็ตามการใช้สัมประสิทธิ์นี้มาวัดความเหลื่อมล้ำการกระจายรายได้ นั้น ก็ยังมีจุดอ่อนบางประการ คือ ค่าสัมประสิทธิ์นี้เกิดการเปลี่ยนแปลงช่วงนั้น (Interval) ของรายได้ที่แตกต่างกัน จะทำให้ค่าสัมประสิทธิ์นี้แตกต่างกันด้วย ดังนั้นการกำหนดช่วงชั้นรายได้จึงจำเป็นต้องกำหนดอย่างเหมาะสม และการเปรียบเทียบค่าสัมประสิทธิ์นี้ในแหล่งเดียวกันนั้น การใช้ช่วงชั้นชุดเดียวกัน ซึ่งจะทำให้ผลการวิเคราะห์ที่ได้มีความถูกต้อง นอกจากนี้จุดอ่อนอีกประการคือความไม่เด่นชัดในการกระจายรายได้ เพราะค่าสัมประสิทธิ์นี้ที่คำนวณได้แต่ละค่านั้นเพียงแต่แสดงระดับความมากน้อยของความเหลื่อมล้ำทางการกระจายรายได้เท่านั้น แต่ไม่สามารถบ่งบอกถึงลักษณะของการกระจายรายได้ว่ามีความเหลื่อมล้ำกันมากน้อยในช่วงใดของระดับรายได้

2.1.3 แนวคิดเกี่ยวกับการบริโภคและการออม

การออม หมายถึง ส่วนของรายได้ที่เหลือจากการใช้จ่ายในการบริโภคซึ่งเก็บออมไว้เพื่อใช้จ่ายในอนาคต กล่าวคือ เมื่อผู้บริโภคมีรายได้ จะแบ่งรายได้ ออกเป็นสองส่วน คือ ส่วนที่หนึ่งสำหรับใช้จ่ายในการบริโภค และอีกส่วนหนึ่งจะเก็บออมเพื่อใช้จ่ายในอนาคต

ปัจจัยต่างๆ ที่มีอิทธิพลต่อการบริโภคและการออม (วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน, 2537) มีดังนี้

1. **รายได้ที่ใช้จ่ายได้ (Disposable Income)** รายได้ที่ใช้จ่ายได้ คือ รายได้ที่ภาครัฐครัวเรือนได้รับหักด้วยภาษีเงินได้ส่วนบุคคล (Personal income taxes) รายได้ที่ใช้จ่ายเป็นระดับรายได้ที่ประชาชนสามารถนำไปใช้จ่ายในการบริโภคและการออม การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างและอัตราภาษีเงินได้ส่วนบุคคลจะส่งผลกระทบต่อรายได้ที่ใช้จ่ายได้ หากรัฐบาลเพิ่มอัตราภาษีเงินได้ส่วนบุคคล รายได้ที่ใช้จ่ายได้ก็จะลดลง การบริโภคและการออมก็จะลดลงตามไปด้วย ส่วนการลดอัตราภาษีก็จะมีผลกระทบในทางตรงข้าม

2. **สินทรัพย์ของผู้บริโภค** สินทรัพย์ที่ครัวเรือนถือครองอยู่มีสภาพคล่อง (Liquidity) สูงหรือต่ำไม่เท่ากัน ทั้งนี้พิจารณาจากความยากง่ายและอัตราเสี่ยงด้านมูลค่าในการเปลี่ยนเป็นเงินสด ตามปกติสินทรัพย์ที่มีสภาพคล่องเรียงตามลำดับสูงไปหาค่า ได้แก่ เงินสด เงินฝากกระแสรายวัน เงินฝากประจำ พันธบัตร ทองคำ หุ่น และที่ดิน ในกรณีที่ผู้บริโภคถือสินทรัพย์สภาพคล่องสูงไว้มาก ผู้บริโภคจะรู้สึกว่าคุณสมบัติทางการเงินมั่นคง สามารถใช้จ่ายเพื่อการบริโภคได้มากส่วนกรณี que ผู้บริโภคถือสินทรัพย์สภาพคล่องไว้ต่ำมาก ผู้บริโภคไม่แน่ใจว่าจะสามารถเปลี่ยนเงินสดได้ตามเวลาที่ต้องการและได้มูลค่าที่ตนพอใจมากน้อยเพียงใด จึงต้องชะลอการบริโภคบางส่วนไว้ก่อน

3. **สินค้าคงทนที่ผู้บริโภคมีอยู่** สินค้าที่ผู้บริโภคซื้อ มี 2 ชนิด คือ สินค้าประเภทไม่คงทน (Nondurable goods) ได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม และของใช้ที่หมดเปลืองอื่นๆ รายจ่ายส่วนนี้มีระดับสม่ำเสมอและมีจำนวนค่อนข้างแน่นอน ส่วนสินค้าประเภทคงทน (durable goods) เช่น

รถยนต์ โทรทัศน์ ตู้เย็นและเครื่องเรือน เป็นต้น หากช่วงเวลาใดครัวเรือนส่วนใหญ่ครอบครองสินค้าคงทนไว้มากและยังมีสภาพใช้งานได้ ระบายเพื่อซื้อสินค้าเหล่านี้จะอยู่ในระดับต่ำ ในกรณีตรงข้าม ระบายเพื่อซื้อสินค้าคงทนจะอยู่ในระดับสูง

4. การคาดการณ์ของผู้บริโภค สิ่งที่ผู้บริโภคคาดการณ์และส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อจะมีหลายอย่าง อาทิ รายได้ในอนาคต ราคาสินค้า ปริมาณสินค้า ฯลฯ การคาดการณ์ของผู้บริโภคเกี่ยวกับรายได้ในอนาคตมีผลต่อการบริโภคและการออมในปัจจุบัน หากผู้บริโภคคาดการณ์ว่าจะมีรายได้เพิ่มขึ้นในอนาคต เขาอาจจะลดการออมและเพิ่มการบริโภคในปัจจุบัน ส่วนการคาดการณ์ในทางตรงข้าม จะทำให้เขาตัดสินใจเพิ่มการออมและลดการบริโภคในปัจจุบันการคาดการณ์เกี่ยวกับราคาสินค้ามีผลต่อการบริโภคและการออมในปัจจุบัน เช่นหากผู้บริโภคคาดการณ์ว่าในอนาคตอันใกล้ ราคาสินค้าจะสูงขึ้น ผู้บริโภคจะพากันซื้อสินค้ามากกว่าปกติ ทั้งนี้เป็นพฤติกรรมของผู้บริโภคโดยทั่วไปที่ไม่อยากซื้อของแพง ยกตัวอย่าง ในช่วงปี พ.ศ. 2524 – 2526 เมื่อมีข่าวว่ารัฐบาลจะเพิ่มภาษีสำหรับรถยนต์ที่สั่งเข้ามาจากต่างประเทศปรากฏว่าผู้ที่คิดว่าจะซื้อรถยนต์ แต่ยังไม่ซื้อหรือซื้อไปแล้วจะตกลงใจซื้อในตอนนี้นั้นที โดยคิดว่าหากไม่รีบซื้อเสียก่อน ภาษีจะทำให้ราคารถยนต์แพงขึ้นและเกินความสามารถของตนที่จะซื้อได้ จึงปรากฏว่าในช่วงเวลาที่มีข่าว (อาจจะเป็นข่าวลือหรือข่าวจริงก็ได้) เกี่ยวกับการขึ้นภาษีสินค้าชนิดใด มักทำให้บริษัทขายสินค้าชนิดนั้นได้มากเป็นพิเศษ ในกรณีตรงข้าม ถ้ามีการคาดคะเนว่าราคาสินค้าจะลดลง ผู้บริโภคมักจะยับยั้งการบริโภคไว้ก่อนและเลื่อนการซื้อสินค้านั้นออกไป ผลจะทำให้การบริโภคสินค้าลดลง ยกตัวอย่างในเดือนสิงหาคม 2534 เมื่อรัฐบาลประกาศลดภาษีขาเข้าสำหรับรถยนต์นั่งที่สั่งเข้าจากต่างประเทศบริษัทผลิตรถยนต์ภายในประเทศได้รายงานว่าปริมาณการขายลดลงอย่างฮวบฮาบการคาดการณ์เกี่ยวกับราคาสินค้าอาจสรุปได้ว่า ในช่วงที่ราคาสินค้ามีแนวโน้มสูงขึ้น ผู้บริโภคมักจะคาดการณ์ว่าราคาสินค้าจะสูงขึ้นต่อไป การใช้จ่ายเพื่อการบริโภคจะมีมากการออมจะมีน้อย ส่วนในช่วงที่ราคาสินค้ามีแนวโน้มลดลง ผู้บริโภคมักคาดการณ์ว่าราคาสินค้าจะลดลงเรื่อยๆ การใช้จ่ายเพื่อการบริโภคจะมีน้อย การออมจะมีมาก

5. สินเชื่อเพื่อการบริโภคและอัตราดอกเบี้ย ณ ระดับรายได้ที่ใช้จ่ายได้เท่ากัน ในกรณีที่สังคมนั้นมีระบบการให้สินเชื่อเพื่อการบริโภคในรูปแบบของการจ่ายเงินดาวน์ต่ำและดอกเบี้ยต่ำ จะจูงใจให้มีการใช้จ่ายเพื่อการบริโภคสูงกว่าในกรณีที่ไม่มีระบบการให้สินเชื่อในลักษณะดังกล่าว อย่างไรก็ตาม ระบบสินเชื่อที่เอื้ออำนวยต่อการเพิ่มรายจ่ายเพื่อการบริโภคในปัจจุบันนั้น ขณะเดียวกันก็ทำให้ผู้บริโภคมีหนี้สินเพิ่มขึ้น และมีภาระการชำระหนี้ในภายหลังเพิ่มขึ้น ทำให้ความสามารถในการใช้จ่ายเพื่อการบริโภคและการออมในอนาคตลดลง ดังนั้นในสังคมที่ต้องการจะรักษาระดับบริโภคของประชาชนไว้ ภาคธุรกิจจึงพยายามสร้างระบบสินเชื่อเพื่อการบริโภค ทำ

ให้ผู้บริโภคมีหนี้สินพอกพูนอัตราดอกเบี้ยเงินฝากสูงจะจูงใจให้ครัวเรือนออมมากขึ้นและใช้จ่ายเพื่อการบริโภคน้อยลง ส่วนอัตราดอกเบี้ยเงินฝากต่ำครัวเรือนจะมีการออมลดลง และมีการบริโภคมากขึ้น

6. ค่านิยมทางสังคม (Social value) เป็นคุณค่าที่สังคมกำหนดไว้ว่าเป็นสิ่งที่น่าประพฤติปฏิบัติ โดยไม่คำนึงถึงความเหมาะสมและสอดคล้องกับภาวะเศรษฐกิจและสังคม หากค่านิยมทางสังคมให้ความสำคัญยิ่งต่อวัตถุ จะทำให้ผู้บริโภคบางกลุ่มมุ่งการใช้จ่ายในสินค้าและบริการที่ฟุ่มเฟือยและมีราคาสูง ทำให้สังคมนั้นมีการบริโภคอยู่ในระดับสูงและการออมต่ำส่วนสังคมที่ยึดค่านิยมการประหยัด สังคมนั้นจะมีการบริโภคและการออมอยู่ในระดับที่เหมาะสมและมีผลดีทางเศรษฐกิจในระยะยาว

7. อัตราเพิ่มของประชากรและโครงสร้างอายุของประชากร ถ้าอัตราเพิ่มของประชากรอยู่ในระดับสูง รายจ่ายเพื่อการบริโภคจะเพิ่มในอัตราสูง ส่วนกรณีตรงข้าม รายจ่ายเพื่อการบริโภคจะเพิ่มในอัตราน้อย นอกจากนี้ โครงสร้างอายุของประชากรก็มีอิทธิพลต่อรายจ่ายเพื่อการบริโภคและการออม โดยทั่วไปหากจำนวนประชากรวัยทำงานเทียบกับประชากรทั้งหมดมีสัดส่วนต่ำ การใช้จ่ายเพื่อการบริโภคจะมีมาก เพราะประชากรที่ไม่อยู่ในวัยทำงานแม้จะไม่มีรายได้แต่ก็ยังคงมีการบริโภค ส่วนในกรณีตรงกันข้าม การบริโภคจะน้อยและสามารถออมได้มาก

2.1.4 ทฤษฎีการก่อหนี้เพื่อบริโภคให้ทันใจ

ในสังคมมนุษย์ มีคนจำนวนไม่น้อย ยินดีและพร้อมเสมอที่จะเป็นหนี้เพื่อการบริโภคโดยปกติผู้ซื้อสินค้าต้องมีเงินสดเพียงพอซื้อสินค้าที่ตนต้องการ เพราะผู้ขายย่อมต้องการเงินเป็นสิ่งตอบแทน แต่ในบางครั้งผู้ซื้อไม่มีเงินเพียงพอซื้อสินค้า ก็ต้องหาวิธีการให้ได้สินค้าด้วยวิธีใดวิธีหนึ่ง ดังนี้

1. ซื้อเชื่อ โดยให้ผู้ขายยอมให้ผู้ซื้อนำสินค้าไปก่อน โดยยังไม่ต้องจ่ายเงินในขณะนั้น ภายหลังจึงชำระค่าสินค้านั้น เรียกว่าวิธีซื้อขายเงินเชื่อ
2. ผู้ซื้อกู้ยืมเงินจากผู้อื่น ซึ่งอาจเป็นบุคคลหรือสถาบันการเงิน แล้วนำมาชำระเงินทันทีที่ซื้อสินค้า รูปแบบของการกู้ยืมเงินมีหลายแบบ เช่น กู้ยืมตามปกติธรรมดาที่กระทำกันอยู่ทั่วไป ผลัดกันซื้อ โดยเล่นแชร์และ บัตรเครดิต ในอนาคตคงมีวิธีกู้ยืมแปลก ๆ กว่านี้

สาเหตุที่ผู้บริโภทยอมเป็นหนี้

การเป็นหนี้มักจะเกิดภาวะ คือ ต้องชำระหนี้ในอนาคต โดยเสียดอกเบี้ยด้วย เมื่อเป็นเช่นนั้นเงินที่ชำระคืนจึงมากกว่าเงินที่กู้ยืม ส่วนการเป็นหนี้โดยซื้อสินค้าไปก่อน ชำระเงินภายหลัง ก็มักต้องซื้อด้วยราคาที่แพงกว่าปกติ นับว่าเป็นภาวะที่ต้องเกิดขึ้นในอนาคต ยิ่งกว่านั้นผู้เป็นหนี้มัก

ถูกดูหมิ่น เลื่อมเกียรติ และถูกเอาเปรียบในเรื่องอื่นๆอีก แม้มีความเดือดร้อนเกิดขึ้นจากการเป็นหนี้เช่นนี้ก็ตาม คนจำนวนหนึ่งมีความเดือดร้อนจำเป็นต้องซื้อสินค้าในปัจจุบัน เมื่อเขามีเงินไม่เพียงพอ ก็ยังจำเป็นต้องซื้อสินค้าด้วยวิธีเป็นหนี้ แต่มีคนอีกจำนวนมาก แม้เขาไม่มีความจำเป็นต้องซื้อสินค้าในปัจจุบัน เขาก็ยอมเป็นหนี้ เพื่อซื้อสินค้าบริโภคในปัจจุบันยิ่งกว่าการรอคอยเก็บออมเงินเพื่อซื้อสินค้าอย่างเดียวกันปริมาณเดียวกันในอนาคต เรื่องนี้เป็นเรื่องความรุนแรงของความอยากได้ ขอให้สังเกตดูเด็กๆที่พ่อแม่มอบขนมไว้ให้กินได้ตลอดสัปดาห์ เด็กจะรีบกินขนมที่นั่นจนหมด ไม่แบ่งสรรให้เพียงพอสำหรับวันอื่นๆ ผู้ใหญ่ที่มีความยังคิดน้อยคล้ายเด็ก ก็เร่งรีบซื้อสินค้าบริโภคเสียในปัจจุบัน โดยไม่รอคอยจนถึงเวลาอันควรในอนาคต อย่างไรก็ตามคนจำนวนหนึ่งก็คอยระวังถึงความลำบากในอนาคต จึงเก็บเงินไว้ก่อน รอไว้บริโภคในอนาคตเมื่อถึงเวลาอันควร คนพวกหลังนี้จะไม่ยอมเป็นหนี้โดยไม่จำเป็น ตรงข้ามกับคนพวกชอบบริโภคในปัจจุบัน เขาจะยอมเป็นหนี้ทันทีที่มีโอกาสได้ซื้อสินค้า และถ้ายังมีความสะดวกในการเป็นหนี้ เช่น ใช้บัตรเครดิต เขาก็ยอมเป็นหนี้ง่ายขึ้น

ในเชิงทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ การที่ผู้ซื้อยอมเป็นหนี้ ก็เพราะเขามีความพอใจสุดท้ายในการบริโภคสินค้าในปัจจุบัน มากกว่า ความพอใจสุดท้ายที่เขาจะได้รับจากการบริโภคสินค้าอย่างเดียวกันจำนวนเดียวกันในอนาคต คือ

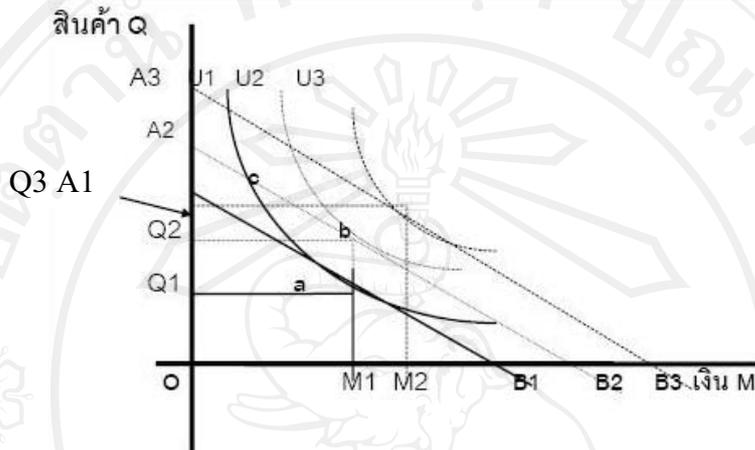
$$MUn > Muf$$

โดย MUn คือ ความพอใจสุดท้าย ที่ได้จากการบริโภคสินค้าอย่างหนึ่ง ในปริมาณ
หนึ่งใน ปัจจุบัน

Muf คือ ความพอใจสุดท้าย ที่ได้จากการบริโภคสินค้าอย่างเดียวกัน ปริมาณ
เดียวกัน ในอนาคต

เส้นแห่งความพอใจเท่ากันกับทฤษฎีการบริโภคด้วยการเป็นหนี้

เราสามารถอธิบายการตัดสินใจของผู้บริโภคด้วยการเป็นหนี้โดยใช้เส้นแห่งความพอใจเท่ากัน โดยวิธีนี้ ทำให้เราทราบถึงกลไกของการตัดสินใจของผู้บริโภคและผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นอย่างแท้จริง

ภาพที่ 2.2 เส้นความพอใจเท่ากันแสดงการตัดสินใจของผู้บริโภคที่ซื้อสินค้าโดยการเป็นหนี้ และผลที่เกิดขึ้น

กรณีที่ผู้บริโภคต้องการบริโภคสินค้าเพิ่มขึ้น โดยยังคงรักษาเงินที่มีอยู่ OM_1 ไว้ เพราะถ้าใช้เงินจำนวนนี้ไป เขาจะเสียความพอใจไปอีก และไม่ได้รับความพอใจที่ระดับ U_1 ซึ่งเป็นระดับสูงสุดที่เขาได้รับอยู่ เขาจึงกู้เงินมา B_1B_2 บาท ตัดสินใจบริโภคที่จุด b ได้สินค้าเพิ่มขึ้น Q_1Q_2 ได้รับความพอใจอยู่ระดับ U_2 ซึ่งสูงกว่า U_1 ผู้บริโภคผู้นี้ ได้รับสินค้าเพิ่มขึ้น ได้รับความพอใจสูงขึ้น และมีหนี้เกิดขึ้นแต่เนื่องจากการกู้หนี้ยืมสินที่มีดอกเบี้ยที่เป็นภาระเกิดขึ้น สมมุติภาระดอกเบี้ยเท่ากับ B_2B_3 รวมภาระทั้งหมดในการเป็นหนี้เท่ากับ B_1B_3 ฉะนั้นถ้าเขาไม่กู้เงิน เงินจำนวน B_1B_3 ทำให้เขาบริโภคได้ถึงจุด c ได้รับความพอใจระดับ U_3 ซึ่งเป็นความพอใจสูงกว่าจุด b ที่เขาได้รับอยู่ เขายังมีเงินเหลืออีก M_1M_2 (เพิ่มจากตอนแรก) ซึ่งถ้าเขาไม่กู้เงิน จะไม่มีเงินจำนวนนี้เหลืออยู่เลย และยังได้บริโภคสินค้ามากกว่าที่เขาจะซื้ออีกเท่ากับ Q_2Q_3 นั่นก็คือ ภาระดอกเบี้ยที่แท้จริง คือ สินค้าปริมาณ Q_2Q_3 และ เงินอีก M_1M_2 ฉะนั้นผู้ที่กู้เงินเพื่อบริโภคแม้จะคิดใจที่ได้ความพอใจเพิ่มขึ้นในตอนแรก แต่แท้จริงแล้วเขาต้องสูญเสียดอกเบี้ย ซึ่งมีค่าเท่ากับ การสูญเสียเงินที่เขาควรเหลือจำนวนหนึ่ง บวกด้วยการสูญเสียสินค้าที่เขาควรจะได้รับบริโภคมากกว่านี้อีก

โดยรวมก็คือ เขาต้องสูญเสียความพอใจระดับสูง (คือ U_3) แลกเอาความพอใจเฉพาะหน้าต่ำกว่า (คือ U_2) เพื่อสนองความอยากได้สินค้านำบริโภคทันที

2.1.5 แนวคิดเกี่ยวกับการรับรู้

ความหมายของการรับรู้

ความหมายของ “การรับรู้” (Perception) มีผู้ให้นิยามไว้ต่างๆ กันมากมาย ดังนี้ Mowen and Minor (1998:63 อ้างใน ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, 2539) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การรับรู้ หมายถึง กระบวนการที่บุคคลเปิดรับต่อข้อมูลข่าวสาร ตั้งใจรับข้อมูลนั้นและทำความเข้าใจความหมาย และได้อธิบายเพิ่มเติมว่า ในขั้นเปิดรับ (Exposure Stage) บุคคลจะรับข้อมูลโดยผ่านทางประสาทสัมผัส ในขั้นตั้งใจรับ (Attention Stage) บุคคลจะแบ่งปันความสนใจมาสู่สิ่งเร้านั้น และขั้นสุดท้าย คือ ขั้นเข้าใจความหมาย (Comprehension Stage) บุคคลจะจัดองค์ประกอบข้อมูลและแปลความหมาย ออกมาเพื่อให้เข้าใจได้

Assail (1998: 84 อ้างใน ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, 2539) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การรับรู้ หมายถึง กระบวนการที่คนเลือกรับ จัดองค์ประกอบ และแปลความหมายสิ่งเร้าต่างๆ ออกมา เพื่อให้มีความหมายเข้าใจได้ และได้อธิบายเพิ่มเติมว่า สิ่งเร้าจะมีความเป็นไปได้ที่จะได้รับรู้มากขึ้น หากสิ่งเร้าเหล่านั้นมีลักษณะดังนี้ คือ

- (1) สอดคล้องกับประสบการณ์ที่ผ่านมา
- (2) สอดคล้องกับความเชื่อในปัจจุบัน
- (3) ไม่มีความสลับซับซ้อนมากเกินไป
- (4) เชื่อถือได้
- (5) มีความสัมพันธ์กับความจำเป็นหรือความต้องการในปัจจุบัน

Assail กล่าวเสริมว่า บุคคลจะเลือกเปิดรับต่อสิ่งเร้าและเลือกการรับรู้ สิ่งที่สอดคล้อง สัมพันธ์กับความเชื่อและประสบการณ์เดิมที่เคยมีประสบการณ์ จะได้รับความสนใจและจดจำ มากเป็นพิเศษและมีแนวโน้มค่อนข้างมากที่จะไม่ความสนใจต่อนั้น ข้อมูลหรือสิ่งเร้าที่ขัดแย้งกับ ประสบการณ์ และความเชื่อเดิมของเขาที่มีอยู่กับสิ่งนั้นๆ และเหตุผลสำคัญที่บุคคลคนใดคนหนึ่ง จะเลือกรับรู้สิ่งเร้า ไม่รับรู้สิ่งเร้าที่เข้ามากระทบทุกอย่าง ก็เพราะว่าเขาพยายามที่จะรักษา “สภาวะ สมดุลทางจิตวิทยา” (Psychological Equilibrium) ของเขาให้เป็นปกติมันเอง นั่นคือสภาวะที่ไม่ต้อง รับข้อมูลที่มีความขัดแย้ง (Conflict Information) และจะหลีกเลี่ยงข้อมูลที่ตรงกันข้ามกับความคิด ของตน

2.1.6 แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการกลุ่ม

พิศมัย วิบุรณ์สวัสดิ์ และคณะ (2552, หน้า 185-190) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการเกิดกระบวนการกลุ่มไว้ว่า กลุ่มเกิดจากการที่บุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปมามีความสัมพันธ์กัน โดยมีผลประโยชน์และเป้าประสงค์ร่วมกัน สำหรับความสัมพันธ์นั้นมีตั้งแต่น้อยไปหามาก ซึ่งดูได้จากช่วงเวลาของการรวมตัวของบุคคลว่าสั้นหรือยาว ขนาดของกลุ่มมีตั้งแต่เล็กไปจนใหญ่มาๆ เนื่องจากกลุ่มเกิดจากการรวมตัวของบุคคลต่างๆ โดยหลักใหญ่ก็เพื่อสนองความต้องการของสมาชิก กลุ่มจึงมีของบุคคล ความสำคัญต่อสมาชิกแต่ละคน กล่าวคือ สมาชิกมักจะถือว่ากลุ่มคือคน การที่เป็นเช่นนี้แสดงให้เห็นถึงคุณค่าของกลุ่ม

นอกจากประเด็นที่ว่ากลุ่มเกิดขึ้นจากพื้นฐานของการตอบสนองความต้องการหรือเป้าประสงค์ร่วมกันของสมาชิกกลุ่มแล้ว ยังมีสาเหตุอื่นๆ ที่ทำให้เกิดกลุ่มขึ้นมาดังนี้คือ

1. เนื่องจากการที่อยู่ใกล้ชิดกัน ทั้งนี้เพราะความใกล้ชิดกันมักจะมีผลทำให้ความสนใจซึ่งกันและกัน และคนที่อยู่อาศัยในชุมชนเดียวกัน
2. ความคล้ายคลึงกัน ในบางสิ่งบางอย่าง การมีอะไรเหมือนกัน หรือคล้ายคลึงกัน ก็เหตุหนึ่งที่ทำให้คนเรามีสัมพันธ์กัน เช่น คนมีลักษณะนิสัยใจคอความชอบคล้ายกัน หรือคนที่วัฒนธรรมเดียวกัน
3. คนที่อยู่ในสถานการณ์ตั้งเครียดด้วยกัน ภาวะที่คนเรามีความรู้สึกตั้งเครียดหรือรู้สึกอันตรายนี้ มักจะเป็นแรงกดดันหรือผลักดันให้บุคคลเผชิญภาวะการณ์เช่นนี้ร่วมกัน เช่น มีการแก้ปัญหาพร้อมหรือในลักษณะเดียวกันก็จะมีความสัมพันธ์ รวมตัวกันเพื่อหาทางออกร่วมกันในการแก้ไขปัญหาต่างๆ

อุทัย หิรัญโต (2522, หน้า 11) ได้กล่าวถึง ชุมชนหมู่บ้านว่า เป็นกลุ่มสังคมชนิดหนึ่งซึ่งประกอบด้วย ลักษณะที่เหมือนๆ กัน กล่าวคือ สมาชิกกลุ่มมีความสัมพันธ์กันทางตรงและทางอ้อม มีกฎระเบียบเพื่อทำให้ความสัมพันธ์ดำเนินไปด้วยดี และสมาชิกต่างก็มีความรู้สึกว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคม บุคคลในสังคมจะมีการกระทำต่อผู้อื่น หรือผู้ที่เกี่ยวกับบุคคลในสังคมด้วยจิตสำนึกและคาดการณ์ถึงผลกระทบและปฏิกิริยาของบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเรียกว่า การกระทำทางสังคม (Social Action) และถ้าบุคคลในสังคมต่างฝ่ายมีการกระทำโต้ตอบ ปฏิสัมพันธ์หรือปะทะสังสรรค์ (Interaction) ถ้าหากสิ่งที่เกิดขึ้นนั้น และกระทำกันจนแบบแผนที่เข้าใจกันระหว่างบุคคล และบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้องทำให้สามารถคาดหมายการกระทำของแต่ละฝ่ายได้อย่างชัดเจนก็จัดเป็นความสัมพันธ์ทางสังคม จากความหมายของสังคมซึ่งมองในแง่ความสัมพันธ์ของคนหรือกลุ่มคน จึงเป็นการรวมความสัมพันธ์ทางสังคมต่างๆ ของสมาชิกทั้งหลายเข้าไว้ด้วยกัน ซึ่งความสัมพันธ์นี้จะเชื่อมโยงกันเป็นระบบ มีการจัดหน้าที่ของแต่ละฝ่าย

2.2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

กิ่งแก้ว อินหว่างและคณะ (2532) ได้ทำการศึกษาการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตกับการพัฒนาชนบท การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตที่เกี่ยวกับสภาพพื้นฐานของพื้นที่ที่ตั้งกลุ่ม ประวัติการจัดตั้ง การบริหารงาน ผลงานที่สำคัญ แนวโน้มการดำเนินงานในอนาคต ปัจจัยที่ช่วยผลักดันให้ประสบผลสำเร็จ และผลกระทบที่มีต่อการพัฒนาชุมชนด้านเศรษฐกิจและสังคมของราษฎรในพื้นที่ โดยเลือกศึกษากลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตตำบลศรีพราน อำเภอแสวงหา จังหวัดอ่างทอง ซึ่งเป็นกลุ่มที่ชนะเลิศการประกวดระดับเขต จากการศึกษาพบว่า สมาชิกกลุ่มมีรายได้จากการประกอบอาชีพมากกว่าหนึ่งอย่าง อาชีพหลักคือ การทำนา ส่วนอาชีพรองที่ทำกันมากและมีรายได้ดีคือ อาชีพจักสานตะกร้าหวาย บ้านเรือนที่อยู่อาศัยมีสภาพที่มั่นคงถาวร การจัดกลุ่มจัดตั้งกันระดับตำบล เมื่อปี 2525 แกนนำในการจัดตั้งเป็นผู้นำทางศาสนา (เจ้าคระตำบล) มีสมาชิกเริ่มก่อตั้ง 50 คน และบริหารงานกลุ่มโดยกำนันตำบลศรีพราน ผลงานที่สำคัญของกลุ่มคือ สามารถชักชวนราษฎรให้เห็นความสำคัญ และสมัครเป็นสมาชิกเพิ่มขึ้นทุกปี ให้การสนับสนุนเงินทุนในการประกอบอาชีพแก่สมาชิก นอกจากนี้ยังบริการด้านการตลาดแก่สมาชิกด้วยการจัดหาตลาดเพื่อจำหน่ายผลิตภัณฑ์จักสาน รวมไปถึงการจัดตั้งศูนย์สาธิตการตลาด การดำเนินงานของกลุ่มมีแผนการในอนาคตที่จะทำขุ่ยงานผลผลิตข้าว และจัดตั้งโรงสีแปรรูปข้าวสารไว้จำหน่ายให้กับลูกค้าทั่วไป จะปรับปรุงงานด้านการตลาดผลิตภัณฑ์จักสานให้คล่องตัวมากขึ้นกว่าเดิม รวมทั้งจะปรับกฎระเบียบการกู้ยืมเงินให้สมาชิกสามารถใช้บริการจากกลุ่มได้ทั่วถึง ในส่วนของปัจจัยที่ช่วยผลักดันให้ดำเนินงานของกลุ่มประสบผลสำเร็จได้แยกออกเป็นปัจจัยภายในชุมชน ได้แก่ การมีผู้นำในการรวมกลุ่มเป็นผู้นำทางศาสนา และมีผู้นำท้องถิ่นในการบริหารงานที่มีความสามารถและเป็นที่ยอมรับของสมาชิก ราษฎรประกอบอาชีพมากกว่าหนึ่งอย่างซึ่งมีรายได้ค่อนข้างดี และสมาชิกมีความเข้าใจในระเบียบกลุ่มเป็นอย่างดี ปัจจัยอีกส่วนหนึ่งคือปัจจัยภายนอกชุมชน ได้แก่ การมีนโยบายจากส่วนการเป็นเครื่องมือในการปฏิบัติงาน มีการสนับสนุนด้านวิชาการ มีการติดตามประเมินผลการดำเนินงานจากเจ้าหน้าที่จากทุกฝ่ายอย่างสม่ำเสมอ และได้รับการสนับสนุนงบประมาณเป็นทุนหมุนเวียนผลกระทบที่มีต่อการพัฒนาชนบท การดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตมีผลกระทบโดยตรงต่อการพัฒนาชนบท กล่าวคือ ราษฎรเป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตมีระดับรายได้การออม และการลงทุนสูงกว่าราษฎรที่ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ส่วนปัญหาที่กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตประสบอยู่ก็คือ การขาดแคลนเงินทุนที่จะจัดสรรให้สมาชิกกู้ยืมไปประกอบอาชีพจึงมีผลทำให้การพัฒนาของกลุ่มเป็นไปค่อนข้างช้า ปัญหาการดำเนินงานของศูนย์สาธิตการตลาดก็คือ ยังไม่สามารถดึงดูดสมาชิกหรือราษฎรเข้ามาใช้บริการเท่าที่ควร และปัญหา

การบริหารของศูนย์สาธิตการตลาดยังไม่สามารถประชาสัมพันธ์ให้สมาชิกกลุ่มหรือราษฎรทั่วไป ได้เข้าใจหลักการและวิธีการดำเนินงาน และยังไม่สามารถเปิดเผยข้อมูลให้สมาชิกตรวจสอบได้

ศิลา ฤทธินิรันดร์ (2532) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับปัญหาหนี้สินของเกษตรกรในเขต ภาคเหนือและภาคกลาง และศึกษาถึงแนวทางการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ซึ่งผลการศึกษาพบว่าปัญหา หนี้สินของเกษตรกรเกิดจากเกษตรกรไม่สามารถชำระหนี้ได้ตามกำหนดทำให้เกิดปัญหาการค้าง ชำระและทำให้ยอดหนี้เพิ่มขึ้นทุกปี ประกอบกับในระยะเวลาที่ผ่านมาเกษตรกรมักประสบปัญหา ด้านการผลิตทุกปี เช่น ผลผลิตไม่ได้ตามเป้าหมาย หรือราคาผลผลิตตกต่ำทำให้ไม่มีเงินที่จะชำระ หนี้ดังกล่าวได้ เกษตรกรส่วนใหญ่จะตัดสินใจในแก้ไขปัญหาโดยการขายที่ดินทำกินเพื่อชำระหนี้ แล้วอพยพไปทำงานทำในเขตเมือง ซึ่งเป็นการแก้ไขปัญหาของเกษตรกรแต่ละรายเท่านั้น แต่ปัญหา โดยรวมยังคงมีอยู่ แนวทางการแก้ไขปัญหาดังกล่าวอย่างเป็นทางการและเป็นรูปธรรมและสามารถช่วยเหลือ เกษตรได้โดยรวมก็คือ การรวมตัวกันจัดตั้ง “กองทุนสำรองในชุมชนเพื่อการผลิต”

ชาติชาย มณีกาญจน์ (2534) ได้ศึกษาถึงศักยภาพขององค์กรชุมชนในการจัดการกองทุน หมุนเวียน โดยได้ศึกษาการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านแซ่ฮ้อน หมู่ที่ 1 ตำบล ห้วยยาบ กิ่งอำเภอบ้านธิ จังหวัดลำพูน และมีวัตถุประสงค์ในการศึกษาคือ เพื่อศึกษาความเป็นมา โครงสร้างทางสังคม และบทบาทขององค์กรชุมชนในการจัดตั้งกองทุนหมุนเวียน และเพื่อศึกษาถึง ปัญหาข้อจำกัดขององค์กรในชุมชนในการจัดตั้งกองทุนหมุนเวียน จากการศึกษาพบว่า องค์กร ชุมชนมีบทบาทสำคัญในการแก้ไขปัญหาของชุมชน ซึ่งเริ่มต้นจากการเสริมสร้างจิตสำนึกของ ประชาชนให้ตระหนักและเข้าใจถึงปัญหา ให้เขามีโอกาสในได้ร่วมคิดในประเด็นปัญหาต่างๆ และ กำหนดแนวทางการแก้ไขปัญหาตนเอง ตลอดจนการมีส่วนร่วมในการสนับสนุนปัจจัยเอื้อต่างๆ ใน แก้ไขปัญหานั้นๆ ประชาชนในชุมชนเองก็ได้รับผลประโยชน์ และมีความไว้วางใจที่ได้มีส่วน ช่วยเหลือซึ่งกันและกันกับองค์กรชุมชนของเขาเอง และสามารถแก้ไขปัญหาต่างๆ ทั้งด้านสังคม และเศรษฐกิจ และสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ เป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งในการบริหารจัดการของกองทุน เพราะสมาชิกสามารถที่จะแบ่งผลกำไร และเป็นเงินสนับสนุนให้แก่สมาชิกได้เป็นอย่างดี ความคิด ริเริ่มใหม่ๆ ควรต้องเริ่มจากภายในชุมชนเอง ส่วนองค์กรภายนอก (ทั้งภาครัฐและเอกชน) จะมี บทบาทเพียงเป็นผู้ก่อให้เกิดการพัฒนา เปลี่ยนแปลง และเป็นผู้ให้ข้อมูลข่าวสารแก่ชุมชนเท่านั้น และการศึกษาวิจัยยังพบอีกว่า องค์กรประกอบสำคัญ 12 ประการ ที่จะทำให้องค์กรชุมชนมี ศักยภาพในการบริหารหรือจัดการของกองทุนหมุนเวียนได้เป็นอย่างดีสมาชิกจะต้อง (1) มีความ เข้าใจและยอมรับร่วมกันในปัญหาและการแก้ไขปัญหา (2) มีความไว้วางใจในผู้นำชุมชนของเขา (3) มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด (4) ได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน (5) มีความรู้สึกเป็นเจ้าของ กองทุนร่วมกัน (6) มีความเสียสละและทุ่มเทเพื่อส่วนรวม (7) มีข้อมูลเพียงพอเพื่อประกอบการ

ตัดสินใจและดำเนินงาน (8) เข้าใจวัตถุประสงค์ในการดำเนินงานอย่างชัดเจน (9) มีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจและกระดำเนินงาน (10) เข้ามามีส่วนร่วมด้วยความสมัครใจ (11) มีความซื่อสัตย์สุจริตและมีคุณธรรม และ (12) มีความเข้าใจในกระบวนการดำเนินงาน บทบาท และความรับผิดชอบ

ธเนศ ศรีวิชัยคำพันธ์ (2544) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับการจัดการกลุ่มสะสมทุนเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนแบบยั่งยืน โดยได้ดำเนินการศึกษาจังหวัดเชียงใหม่ โดยการศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อทดลองใช้รูปแบบของกลุ่มสะสมทุนที่เหมาะสมกับกลุ่มสะสมทุนที่จัดตั้งขึ้นมาตามแนวคิดของชาวบ้าน เพื่อให้กลุ่มสะสมทุนสามารถพัฒนาต่อไปได้อย่างยั่งยืน และเพื่อให้กลุ่มสะสมทุนเป็นแหล่งเงินทุนให้กับชุมชนและสามารถพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งการศึกษาครั้งนี้ได้ใช้วิธีการศึกษาแบบมีส่วนร่วม (PAR) จากกลุ่มตัวอย่าง 2 หมู่บ้าน จากการศึกษาพบว่า กลุ่มเครดิตยูเนียนบ้านสารภีมีอัตราการขยายตัวของเงินทุนเรือนหุ้นค่อนข้างสูง และอัตราการเพิ่มขึ้นของสมาชิกก็เพิ่มสูงขึ้นด้วย และสามารถปล่อยเงินกู้ให้กับสมาชิกได้นำไปลงทุนประกอบอาชีพ ซึ่งถือว่าเป็นกลุ่มตัวอย่างที่มีประสิทธิภาพและพัฒนาได้อย่างรวดเร็ว และมีแนวโน้มที่จะพัฒนาต่อไปได้อย่างยั่งยืน ส่วนกลุ่มตัวอย่างบ้านป่าสักน้อยมีอัตราการขยายตัวของเงินทุนค่อนข้างต่ำ และอัตราการเพิ่มขึ้นของสมาชิกก็ต่ำเช่นกัน แต่กลุ่มสามารถปล่อยเงินกู้ให้กับสมาชิกได้นำไปลงทุนประกอบอาชีพและเพื่อการศึกษาของบุตร การดำเนินงานของกลุ่มนี้ไม่ค่อยประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร และมีการพัฒนาค่อนข้างช้า ปัจจัยที่ทำให้กลุ่มตัวอย่างประสบผลสำเร็จในการดำเนินงาน ได้แก่ สมาชิกและคณะกรรมการมีความเข้าใจในหลักการดำเนินงานของเครดิตยูเนียน คณะกรรมการมีความเสียสละและมีคุณธรรม การมีระบบบัญชีที่สามารถตรวจสอบได้ การมีระบบสวัสดิการ การคุ้มครองสมาชิก มีการให้การศึกษอย่างต่อเนื่อง และการมีระบบเครือข่าย ส่วนปัญหาอุปสรรคในการพัฒนากลุ่ม ได้แก่ ผู้นำชุมชนไม่ให้การสนับสนุน เกิดความแตกแยกในชุมชน ถูกต่อต้านจากเจ้าหน้าที่ของภาครัฐในพื้นที่ ความไม่เข้าใจหลักของเครดิตยูเนียนอย่างแท้จริง กลุ่มมีเงินทุนน้อย คณะกรรมการไม่มีความเสียสละ และระยะเวลาในการวิจัยสั้นเกินไป สำหรับข้อเสนอแนะที่ได้จากการศึกษาคือ ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการออมในชุมชนควรจะให้ความร่วมมือและพัฒนารูปแบบของกลุ่มสะสมทุนให้เหมาะสมมากยิ่งขึ้น รัฐบาลควรจะมีความจริงใจในการแก้ปัญหาด้านเงินทุนจนให้ชุมชนสามารถช่วยเหลือตนเอง และสามารถที่จะพัฒนาแหล่งเงินทุนของตนเองให้มีความยั่งยืนต่อไป

เทอดศักดิ์ กองพรหม (2545) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการสร้างสำนึกการปลดปล่อยตนเองจากการเป็นหนี้แบบยั่งยืน โดยทำการศึกษาบ้านห้วยทราย ตำบลแม่ทา จังหวัดลำพูน เป็นการศึกษาปัญหาหนี้สินของชาวนาในสังคมชนบทไทยปัจจุบันที่เริ่มทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น ในการศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาความเป็นมาปัญหาหนี้สินของชาวนา โดยศึกษาถึงสาเหตุของการเป็นหนี้ แหล่งทุนส่วนใหญ่ที่ชาวนาเป็นหนี้อยู่ อัตราดอกเบี้ยที่ต้องชำระคืน ความเสี่ยงในการประกอบอาชีพ กระบวนการแก้ไขปัญหาของชาวนา และประสบผลสำเร็จมากน้อยเพียงใด ตลอดจนความเสี่ยงที่ชาวนาจะกลับเข้าสู่กระบวนการของการเป็นหนี้ระยะยาวต่อไป จากการศึกษาพบว่า ปัญหาและความต้องการของชาวนา คือ ปัญหาด้านการเกษตรที่ชาวนาส่วนใหญ่มุ่งเน้นให้ความสำคัญกับการผลิตพืชเชิงเดี่ยวมากจนเกินไป ซึ่งมีผลถึงการพึ่งพาดูดและพ้อค้าคนกลางอยู่ตลอดเวลา ปัญหาการว่างงานของเด็กที่เรียนจบแล้ว คำนิยมด้านการบริโภคต่างๆ ตลอดจนการใช้เครื่องอำนวยความสะดวกต่างๆ ทำให้คนอยากมีอยากได้ โดยไม่คำนึงถึงความสามารถของตนเองว่าจะสามารถรับภาระค่าใช้จ่ายที่จะเกิดขึ้นไหวหรือไม่ และลงท้ายด้วยการหาแหล่งเงินกู้ต่อไป ซึ่งกระบวนการเข้าไปสร้างความตระหนักของชาวนาในเรื่องปัญหาหนี้สินก็คือ ให้ชาวนาได้เห็นสาเหตุของปัญหาและร่วมศึกษาถึงสาเหตุและวิธีการแก้ไขปัญหาด้วยตัวเอง โดยชาวนาเข้ามามีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ศึกษาทุกกระบวนการอย่างต่อเนื่อง และสร้างแรงกระตุ้นจากภายนอก (องค์กรต่างๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง) ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา จะทำให้ชาวนาไม่รู้สึกว่าเป็นหนี้สินโดยโดดเดี่ยว ลำพัง ข้อเสนอแนะในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้คือ ชาวนาควรจะมีการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายประจำวัน ในครัวเรือนแบบง่าย ซึ่งจะช่วยให้ทราบถึงฐานะการเงินที่แท้จริง (ทั้งจะเห็นถึงสาเหตุของการเป็นหนี้ และวิธีการลดหนี้ได้) ตลอดจนการจัดทำบัญชีต้นทุนการผลิตภาคการเกษตรต่างๆ เพื่อให้ชาวนามีกำไรจากการลงทุนมากที่สุด เมื่อมีรายได้เกิดขึ้นแล้วก็นำไปชำระหนี้สินบางส่วนเพื่อช่วยแบ่งเบาภาระลงบ้าง โดยการชำระหนี้แหล่งเงินกู้ที่มีอัตราดอกเบี้ยสูงให้หมดไปเสียก่อน เพื่อลดภาระดอกเบี้ยเงินกู้ที่แพงออกไป ทั้งเครื่องอำนวยความสะดวกต่างๆ ต้องดูความจำเป็นและฐานะทางการเงินของตนเองเป็นหลักก่อน เพื่อจะได้วางแผนด้านการเงินที่ดี ทำให้ป้องกันการเกิดหนี้สินเรื้อรังได้

นภการณ์ หะวานนท์ และคณะ (2550) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับดัชนีความเข้มแข็งของชุมชน: ความกลมกลืนระหว่างทฤษฎีฐานรากกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อทำให้ได้องค์ความรู้และแนวคิดเชิงอุดมการณ์เกี่ยวกับความเข้มแข็งของชุมชน ซึ่งนำมาพัฒนาเป็นทฤษฎีฐานรากเกี่ยวกับความเข้มแข็งของชุมชน และเป็นพื้นฐานในการศึกษาความเข้มแข็งของชุมชนจากปรากฏการณ์จริง ซึ่งตามกลางกระแสการพัฒนาประเทศตามแนวทางพัฒนากระแสหลักที่มุ่งให้ประเทศปรับเปลี่ยนเป็นประเทศอุตสาหกรรม โดยเน้นความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในภาพรวม

นั้น กระแสการพัฒนาดังกล่าวได้ละเลยการให้ความสำคัญกับชุมชนชนบท ซึ่งชุมชนจำนวนมากต้องเผชิญกับปัญหานานัปการ จากการศึกษาครั้งนี้พบว่า ยังมีชุมชนจำนวนหนึ่งสามารถปรับตัวและกำหนดทางเลือกในการพัฒนาของตนเอง แทนการปล่อยตัวเองไปตามแนวทางการพัฒนาที่กำหนดภายนอกชุมชน ชุมชนเหล่านี้ได้สร้างเงื่อนไขและกระบวนการบางอย่างเพื่อตอบสนองต่อสถานการณ์ทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และวัฒนธรรมที่รุกรานเข้ามาจากภายนอกชุมชน ซึ่งชุมชนหลายแห่งก็ได้กลายเป็นชุมชนที่เข้มแข็งท่ามกลางวิกฤตและการเปลี่ยนแปลงต่างๆ จากภายนอก

2.3 กรอบแนวคิดในการศึกษา

จากการเปลี่ยนแปลงของสังคมที่เป็นไปอย่างรวดเร็ว ในระยะสี่สิบปีที่ผ่านมา นับตั้งแต่ประเทศไทยเลือกที่จะพัฒนาโดยเน้นการเติบโตทางด้านเศรษฐกิจ ในขณะที่ผลจากการพัฒนาประเทศตามแนวทางดังกล่าวนี้ ทำให้ประเทศคู่ทุนสมัยขึ้น รายได้ต่อหัวเพิ่มขึ้น แต่ผลเสียในทุกๆ มิติกลับมีอย่างมากมาย ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ ด้านปัญหาสังคม ด้านศาสนาและวัฒนธรรม รวมถึงปัญหาด้านการทำลายสถานะแวดล้อมทางธรรมชาติด้วย การพัฒนาที่ผ่านมาทำให้เกิดปัญหามากมาย ปัญหาต่างๆ พอกพูนทับถมอยู่อย่างซับซ้อน ซึ่งนำไปสู่ปัญหาวิกฤตของสังคม โดยเฉพาะปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจที่ยากจะแก้ไข และผู้ที่ได้รับผลกระทบมากที่สุดก็คือ กลุ่มเกษตรกรในชนบทนั่นเอง ต่อมาโครงการของรัฐถูกนำเข้าสู่ชุมชน ซึ่งส่วนใหญ่ลักษณะเป็นนโยบายแบบสั่งการ การคิดแทน ไม่ว่าจะเป็โครงการที่เกี่ยวกับการส่งเสริมด้านเศรษฐกิจ เช่น โครงการสร้างงานในชนบท (กสช .) โครงการอื่นๆ ที่อยู่ในรูปแบบของการฝึกอบรม สัมมนา และโครงการที่มีลักษณะให้เป็นงบประมาณ เป็นเงินทุนหมุนเวียนผ่านทางกลไกของรัฐ โดยคาดหวังโครงการเหล่านั้นจะนำไปสู่การพึ่งตนเองได้ของชุมชนแต่กลับพบว่าโครงการที่ลงไปสู่ชนบทส่วนใหญ่ไม่ประสบผลสำเร็จตามที่คาดหวังไว้ ชาวบ้านยังดำรงชีวิตด้วยความขัดสน และก่อเกิดปัญหาหนี้สินมีมากขึ้น

จากปัญหาดังกล่าวที่เกิดขึ้นจากกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคมนั้น ก็ได้เกิดการรวมพลังชาวบ้าน และได้ชี้ให้เห็นถึงศักยภาพของชาวบ้านไทยในการตั้งรับและรุกต่อสิ่งภายนอกที่ไหลบ่าเข้ามา ในกรณีของกลุ่มเกษตรกรในพื้นที่สารภี อำเภอสาร์ภี จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นกลุ่มหนึ่งที่มีประสบการณ์การจัดการกองทุนและการแก้ไขปัญหาของชุมชน โดยเฉพาะปัญหาเรื่องหนี้สินของคนในชุมชน มีการรวมตัวกันขึ้นมาเพื่อจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นให้ได้รับผลกระทบน้อยที่สุด จากการร่วมมือกันของกลุ่มเกษตรกรในชุมชน โดยการพยายามในการจัดการแก้ไขปัญหาหนี้สินของคนในชุมชน จึงนำไปสู่การจัดตั้งกลุ่มเงินทุนขึ้นในชุมชน เพื่อเป็นแหล่งเงินกู้ให้กับคนใน โดยกลุ่ม

เกษตรกรในพื้นที่สารภีได้มีการรวมกลุ่มกันจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรปลูกผักปลอดสารพิษ หรือเรียกว่า “กลุ่มเกษตรกรแบบเข้ม” ที่เน้นการช่วยเหลือและจัดสวัสดิการให้กับสมาชิกกลุ่ม ซึ่งภายในกลุ่มได้มีการช่วยเหลือในการให้กู้เงินทุนภายในกลุ่มและการจัดสวัสดิการให้กับสมาชิกกลุ่ม จากบทเรียนและประสบการณ์จัดการทั้งหมดที่ผ่านมาของกลุ่ม ตลอดจนการมีผู้นำต่างๆ ช่วยกันแก้ไขปัญหานี้สินของคนในชุมชน และสามารถลดปัญหานี้สินลงได้ โดยไม่ต้องพึ่งโครงการของภาครัฐฝ่ายเดียว ซึ่งองค์ประกอบที่นำไปสู่ผลสำเร็จในการจัดการหนี้สิน โดยใช้กองทุนกลุ่มในชุมชนนั้น จะต้องอาศัยปัจจัยและเงื่อนไขต่างๆ ที่เหมาะสม จึงจะทำให้เกษตรกรสามารถจัดการหนี้สินครัวเรือน และหนี้สินกลุ่มได้โดยชุมชนสามารถพึ่งพาตนเอง ซึ่งนำไปสู่ชุมชนเข้มแข็ง และเศรษฐกิจยั่งยืนตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

